

βαίνει να ἔχωσιν οἱ διαζευγνύμενοι, καὶ, ἂν πρέπει νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἕν-
οχον νὰ λάβῃ διὰ γάμου δευτέρου ἄλλον σύζυγον, ἢ νὰ συνάψῃ πάλιν,
εἰ δυνατὸν, τοὺς ἀποχωρισθείτας. Ἐν γένει δὲ εἰς τὰς διαφορὰς τῶν
συζύγων, εἴτε φθάτωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς διαζεύξεως εἴτε μὴ, πρέ-
πει νὰ φέρωνται οἱ δίκαιωταὶ οὔτε μὲ πολλὴν συγκατάβασιν καὶ ἠπιό-
τητα, οὔτε μὲ πολλὴν ἀκαμψίαν καὶ τραχύτητα· πάντοτε πρέπει νὰ
μεταχειρίζωνται πρὸ πάντων ἀγαθὰ καὶ ἠδικὰ μέσα. Διὰ τοῦτο σφῶς
καὶ συνετῶς ἀνετίθησαν αἱ γαμικαὶ λογομαχίαι εἰς τὰ πνευματικὰ κρι-
τήρια, τὰ ὅποια τὰς οἰκονομοῦσι μὲ χάριν Θεῖαν, καὶ φρόνησιν πνευ-
ματικὴν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ πρὸς ψυχικὴν σω-
τηρίαν τῶν διαμαχομένων. εἶναι δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάρ-
μοστον τὰ ἱερά δίκαια καὶ καθήκοντα τοῦ γάμου νὰ προβάλλωνται εἰς
τὰ κοσμικὰ κριτήρια, τὰ ἑποῖα κρίνουσιν διαφορὰς περὶ κοινῶν καὶ ἔμπο-
ρικῶν καὶ καπηλικῶν, νὰ εἴπω οὕτω, συναλλαγμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Περὶ γονέων καὶ τέκνων.

ΣΙ.

Οἱ σύζυγοι ὀνομάζονται γονεῖς, ἀφ' οὗ γεννήσωσιν ἄλλους
ἀνθρώπους. Γονεῖς κατὰ φυσικὸν τρόπον ἐμποροῦν νὰ εἶναι μό-
νον δύο· ὁ γεννῶν, ἡγουν ὁ πατήρ, καὶ ἡ τίκτουσα, ἡγουν ἡ
μήτηρ· οἱ νεογνοὶ ἄνθρωποι ὀνομάζονται τέκνα τῶν γονέων.
Οἱ γονεῖς ἔχουν κατὰ πάντα λόγον καθήκοντος νὰ διατηρῶσι, καὶ
νὰ ἀνατρέψωσι τὰ τέκνα τῶν. Ἐχουν λοιπὸν δίκαιον εἰς τοῦτο,
καὶ εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωνται ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὅποια εἶναι
ἀναγκαῖα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Τὰ δὲ δίκαια τῶν
γονέων πρὸς τὰ τέκνα ὀνομάζονται γεννητορικὴ ἐξουσία,
ἣτις εἶναι πατρικὴ ἀναφερομένη πρὸς τὸν πατέρα, καὶ μη-
τρικὴ, πρὸς τὴν μητέρα.

ΣΙΑ. Ἡ τῶν γονέων πρὸς διατήρησιν καὶ ἀναθρέψιν τῶν τέκνων τῶν εὐνοχὴ εἶναι παντοδαπὴ κατὰ τὸν παντοδαπὸν σκοπὸν τῆς μελλούσης τοῦ νεογνοῦ καταστάσεως· τοὺς ὑποχρεώνει δὲ κατὰ πρῶτον ἢ ἀδύνατος, καὶ ἐξ ἑαυτῆς ἀβροθήθητος κατάστασις τῶν τέκνων, ὥστε νὰ τὰ καθυποβάλλουν εἰς τὴν προστασίαν τῶν, καὶ νὰ φροντίζουσι διὰ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν αὐτῶν εὐεξίαν· ἀλλ' ὅμως ἐντεῦθεν γεννᾶται ἐπισημικόν τι καὶ τοῦ συνειδήσεως καθήκον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐκπλήρωσιν τοὺς κινεῖ ἡ φυσικὴ ἀγάπη, ἢ στοργή· γίνεται ὅμως καὶ ἐξωτερικόν, ἡγουν ἀνάγκης καθήκον διὰ τῆς γαμικῆς συνθήκης, ἣτις εὐλόγως δὲν δύναται νὰ τελευτηθῇ, εἰάν δὲν ὑποχρεωθῶν οἱ δύο σύζυγοι νὰ διατηρῶσι καὶ νὰ τρέφωσι τὰ τέκνα τῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ ἀναγκαῖος σκοπὸς τοῦ γάμου (ΣΕ'). Ἐχει δὲ δίκαιον καὶ ἡ πόλις, ἣτις προσμένει τοὺς μέλλοντας πολίτας τῆς ἐκ τοῦ γάμου, ν' ἀναγκάζῃ τοὺς γονεῖς, οἵτινες εὖν θέλουσι ν' ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα τῶν. Ἡ δὲ πατρικὴ καὶ μητρικὴ ἐξουσία εἶναι ἴση (ΣΖ')., καθὼς καὶ ἡ κοινωνία τῶν εἶναι τοιαύτη· ἡ δὲ κοινωνία τῶν γονέων καὶ τέκνων εἶναι προφανῶς ἄνιστος (ΠΘ').· δίδουν ὅμως οἱ θετικοὶ νόμοι κάποιαν ὑπεροχὴν εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ ὁ πατὴρ εἶναι ἐνεργὸς πολίτης, καὶ ἐξεύρει νὰ διατάξῃ κάλλιον τὰ πράγματα τῶν τέκνων ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τῶν.

ΣΙΒ'. Ὁ Λόγος λοιπὸν τῆς γεννητορικῆς ἐξουσίας δὲν εἶναι οὔτε χωριστὴ συνθήκη μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, οὔτε ἡ τούτων ἀπ' ἐκείνους φυσικὴ ἕξις, ἀλλ' εἶναι μόνον ἡ φυσικὴ ἀνικανότης καὶ νηπιότης τῶν τέκνων. Διὰ τοῦτο ὅλη αὕτη ἡ ἐξουσία μὲ πᾶσαν τὴν ἔκτασίν της ἐμπορεῖ νὰ μεταβῇ ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς ἄλλα τέλεια πρόσωπα, καὶ διὰ προσταγῆς καὶ χωρὶς προσταγῆς τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ νήπιοι δὲν εἶναι

ἄμοιροι δικάων, διὰ τοῦτο ἔχουσι καὶ τὰ τέκνα ὅλα τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν, καὶ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν γονέων τῶν, καὶ πρὸς τὴν πόλιν (Ρ'ΙΔ').

ΣΙΓ'. Ἐὰν θεωρήσωμεν τὸν νεογνὸν ἀνθρώπον κατὰ τὰς φυσικὰς του ιδιότητας, βλέπομεν ὅτι δὲν εἶναι προαιρετικὸν ἔργον τῶν γονέων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι οὐδὲ κτήματων· εἶοτι, καθὼς ὀργανικὸν ὄν, εἶναι προϊὸν τῆς φύσεως, καὶ ἐπομένως, καθὼς ὅλα τὰ φυσικὰ ὄντα, δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, ὅς τις ἔφερε διὰ τῆς πλαστικῆς ὀρμῆς τῆς φύσεως κατ' ὀλίγον ὅλα τὰ ὀργανικὰ ὄντα εἰς τὴν σειράν τῶν φαινομένων· οἱ δὲ γονεῖς τίποτε δὲν συνεργοῦν, εἰμὴ δίδουσι μόνον τὴν αἰτίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ πλαστικὴ ὀρμὴ παράγει νέον ὀργανικὸν ὄν· ἀλλ' εἰν τὰ θεωρήσωμεν, ὡς λογικὰ καὶ δυνάμει ἐλεύθερα ὄντα, δὲν ἐμποροῦν νὰ εἶναι, καθὼς τὰ ψιλὰ πράγματα, κτήματα τῶν γονέων. Ἀνήκουσι λοιπὸν εἰς τοὺς γονεῖς μόνον κατὰ τὴν ιδέαν τοῦ πραγματοπροσωπικοῦ δικαίου (Ν').

Σημείωσις. Ἀποδοκιμάζει ὁ Κροίγιος τὴν ἑλληνικὴν λέξιν Παιδοποιίαν ἀποδεχόμενος μόνον τὴν Γέννησιν, τῆς ἐποίας εἶναι συνώνυμος ἢ Τεκνωσις, καὶ συμβουλεύων τοὺς ὁμογενεῖς του νὰ μὴ πλάσσωσι λέξιν ἀνάλογον τῆς ἑλληνικῆς τὴν Kindererziehung. Τέκνα δὲν εἶναι ποιήματα ἀνθρώπου, ἀλλὰ δῶρα Θεοῦ· ἄλλως εἰς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως Παιδοποιία, θέλει νὰ εἴπη ἔργα ἢ μηχαναὶ, ἢ ἀγάλματα ἢ εἰκόνες, τὰ ἔποια, ὅσον ἂν ὑποτεθῶσι καλά, εἶναι σκιά τοῦ ὑψηλοῦ ὄντος, τὸ ὅποιον παριστάνεται δι' αὐτῶν.

ΣΙΔ'. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς τῆς γεννητορικῆς ἐξουσίας εἶναι νὰ φέρῃ τοὺς ἀνηλίκους εἰς τὴν ὀρίμην ηλικίαν, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ αὐτὸ, νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα· διὰ τοῦτο πᾶσα τῆς ἐξουσίας ταύτης χρῆσις, ἣτις δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ὀργανοῦ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τούτου, εἶναι ἄδικος. Οἱ γονεῖς λοιπὸν δὲν ἔχουσι ἐξουσίαν ὅχι μόνον νὰ σκοτώσῃ τὰ τέκνα τῶν, ἢ νὰ τὰ πωλήσῃ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ μεταχειρισθῶν ὅποιαν θέλουσι

πράξιν εἰς αὐτὰ, ἢ νὰ τὰ διατάξουν οὕτως ὥστε νὰ ὠφελῶνται ἀπ' αὐτὰ, ὡς ἀπὸ πράγματα· οὐδὲ ἡ πόλις ἔχει τὸ δίκαιον νὰ συγχωρῇ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ἔχει μάλιστα καὶ δίκαιον καὶ καθήκον νὰ προστατεύῃ τὰ τέκνα ἐναντίον τῆς βίας τῶν γονέων τῶν, ν' ἀναγκάξῃ τοὺς γονεῖς εἰς ἀνατροφήν τῶν τέκνων τῶν, καὶ, εἴαν δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ τρέφῃ αὐτὰ τέκνα.

ΣΙΕ'. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου παραγράφου ἔπεται, ὅτι οὔτε νὰ πηρώσῃ ἔχει ἐξουσίαν ὁ πατήρ τὸ τέκνον πρὸς ἀπόλαυσίν του· οἶον, νὰ τὸ εὐνοῦχίῃ διὰ νὰ γείνη ἄξιος μουσικός, ἢ νὰ τὸ στρεβλώσῃ διὰ νὰ συνάγῃ ἔλεος, καθὼς κάμνουν πολλοὶ ἀχρεῖσι ψωμοζῆται· οὔτε νὰ τὸ χαρίσῃ εἰς ἄλλον, ἐκτὸς εἴαν πολύτεκνος ᾧν τὸ υἱοθετήσῃ εἰς ἄλλον διὰ νὰ τὸ ἀνατρέψῃ· οὔτε νὰ τὸ μισθώσῃ δι' ἀπόλαυσίν του, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ διδάσῃ τὴν τέχνην τινα· εἴαν δὲ ἀπὸ τὸν τεχνίτην λαμβάνῃ μισθόν τινα, χρεωπτῇ νὰ τὸν δίδῃ τῶν γονέων δι' ὅσα ἐξώδευσαν πρὸς ἀνατροφήν του.

ΡΙΣ'. Ἄλλ' ἔχουν ἄραγε δίκαιον νὰ τιμωροῦν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα; δίκαιον δὲν ἔχουν κἀνέν, εἰ μὴ μόνον τὸσον, ὅπου νὰ τὰ φέρωσιν εἰς τὴν πειθαρχίαν· οὐδ' ἡ πόλις ἔχει ἐξουσίαν νὰ τιμωρῇ τοὺς μικροὺς τούτους καὶ νηπίους πολίτας τῆς, οἱ ὅποιοι, ἐν ὅσῳ δὲν γνῶρίζουν τὰ καθήκοντά των, εἶναι ἀνεύθυνοι καὶ ἀνεξέταστοι· ἐμπορεῖ μ' ὅλον τοῦτο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς γονεῖς διὰ τὰ σφάλματα τῶν τέκνων, ἐπειδὴ δὲν φροντίζουν νὰ τὰ παιδαγωγήσωσιν, ὡς πρέπει.

ΣΙΖ'. Ἐάν μείνωσιν ὀρφανὰ τὰ τέκνα, εἶναι καθήκον τῆς πόλεως νὰ τὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ νὰ τὰ παιδαγωγῇ εἰς κοινὸβία καὶ παιδοτροφεῖα φροντίζουσα μὴ τὰ ἀναγκάσῃ νὰ παραιτήσωσιν τὴν πατριόν των θρησκείαν. Ἐάν δὲ τοῦτο δὲν εἶναι συγχωρημένον, εἶναι ἀσυγκρίτως πλέον ἀσυγχώρητον ν' ἀρπάξῃ

ἢ πύλις τὰ τέκνα ἀπ' ἑτεροθρήκων γονέων ἀγκάλας διὰ τὰ κατηχῆ τὸ ἐπικρατοῦν δόγμα· διότι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον αἴρεται ἐκ μέτου ἢ τοῦ πολίτου ἑλευθερία, ἐπάνω τῆς ὁποίας εἶναι στηριγμένη ἢ πολιτικὴ συνθήκη.

ΣΙΗ. Ἡ πατρικὴ ἢ ἐπιτροπικὴ ἐξουσία παύει εὐθύς ἀποῦ φθάσῃ εἰς νόμιμον ἡλικίαν οἱ νήπιοι. Διὰ τοῦτο, ὅταν οἱ παῖδες φθάσωσιν εἰς νόμιμον ἡλικίαν, ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ ἐκλέξωσιν ἑλευθερίως, ὅποιον εἶδος ζωῆς θελήσωσι, καὶ ν' ἀποφασίσωσι περὶ τῆς γαμικῆς των συζεύξεως· ἐπομένως στέκει εἰς τὴν ἐξουσίαν των ἢ νὰ παραιτήσωσι τὴν πατρικὴν των οἰκίαν, ἢ νὰ μείνωσιν εἰς αὐτήν, ὅποτε ἐμβαίνουν εἰς ἄλλας δικαίου σχέσεις μὲ τοὺς γονεῖς των.

Σημείωσις. Ἐπειδὴ λόγος τῆς γεννητορικῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ νηπιότης τῶν τέκνων (ΣΙΒ'), διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ αἰτίου συνεχλείπει καὶ τὸ αἰτιατόν. Πότε ὅμως ἔρχεται ἡ νόμιμος ἡλικία, τὸ προσδιορίζει ἡ πόλις διὰ θετικοῦ νόμου (Ρ'Δ'. Σημ.). Δὲν θεωροῦμεν ἐνταῦθα τί χρεωστοῦσιν ἔπειτα τὰ τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπὸ σέβας, ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἐμποροῦν μ' ὅλον τοῦτο οἱ θετικοὶ νόμοι νὰ διορίσωσιν ὡς δίκαιον τὸ ἐπιεικὲς, ἢ γουν νὰ τρέφουν τοὺς πτωχοὺς γονεῖς εἰς τὸ γῆρας των τὰ τέκνα, εἰὰν αὐτὰ ἔχουν τοὺς τρόπους. Ὅτι δὲ ἡ θέλησις τῶν γονέων εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἐκλογὴν τοῦ εἴδους τῆς ζωῆς καὶ τοῦ γάμου τῶν τέκνων των, ὅταν αὐτὰ δὲν θέλουν νὰ μείνωσιν εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ. Κί δὲ θέλουν νὰ μείνουν, στέκει τότε εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν γονέων νὰ τὸ προσδιορίσωσι μὲ διδόμενά τινα, καὶ τότε συμπλέκεται νέος σύνδεσμος μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων. Πρέπει νὰ γείνωσε οἰκέται τοῦ πατρὸς, καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν αὐθεντίαν του, ὡς κεφαλῆς τοῦ οἴκου. Εἶναι τρόπον τινα ἡ σχέση των αὕτη ὑπηρετικὴ, μ' ὅλον ὅτι πρέπει νὰ ἀναλάβῃ ἐσωτερικόν τινα καὶ ἡπιώτερον χαρακτήρα παρὰ τῶν ὑπηρετούντων διὰ μισθὸν καὶ ζωοτροφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ κυρίων καὶ θεραπόντων, καὶ περὶ οἰκογενείας.

ΣΙΘ'.

Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἢ πλειοτέρων ἀνθρώπων, ἀπὸ τοὺς ἄπολους ὁ εἰς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπηρετῇ διὰ τοῦ σώματός του τὸν ἄλλον εἰς εὐμνησθημένου χρόνου διάστημα, ὀνομάζεται κοινωνία κυρίου καὶ θεραπόντων ἢ ὑπηρετιῶν, ἐπειδὴ τὸ ἐν πρώτῳ φάνεται κύριος ἢ κυρία (ὄχι δεσπότης ἢ δέσποινα), καὶ τὰ ἄλλα θεράπων ἢ θεράπαινα, ὑπηρετής ἢ ὑπηρετρια (ὄχι δούλος, ἢ δούλη).

Σημείωσις. Δούλος καὶ δούλη, δεσπότης καὶ δέσποινα σημαίνουν, ὅτι οἱ πρώτοι εἶναι κτήματα τῶν δευτέρων, καὶ ὄχι προσωπα. Εἰς τὴν συνθηθεμένην γλῶσσαν ἰκεγράτησαν τὰ πρώτα νὰ σημαίνωσι τοὺς ὑπηρετας ἢ θεράποντας, καὶ ἴσως δυσκόλως θέλει μετατραπῆν ἡ σημασία των· ἀλλ' ὅμως εἶναι πολλὰ χρήσιμον εἰς τὴν θεωρίαν νὰ μὴ συγχέωνται αἱ σημασίαι τῶν ὄρων τοίτων, διὰ νὰ ἐμφανῶσι τὰς διαφόρους δυνατὰς σχέσεις. Τὸ θεράπων ἴσως εἶναι ἡψηλότερον καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῆ εὐκόλως· ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ χρησιμεύσῃ ποτὲ τὸ ὑπηρετής. Τῶν κυρίων ὅμως τὰ εἴδη συνθηθεστερον ἐκφράζονται ὁ Λύθεντης καὶ ἡ κυρία. Τὸ δέσποινα εἰς τοὺς παλαιούς ἐδίδετο πρὸς τιμὴν εἰς πᾶσαν ὁποσοῦν εἰκατάστατον γυναῖκα, καὶ συμφωνεῖ μὲ τὸ Γαλλικὸν Madame, καὶ μὲ τὸ συνθεσίας ἀρχόντισσα.

ΣΙΪ'. Ἡ ὑπηρετικὴ σχέσις ἐμπορεῖ νὰ γείνη δικαίως μόνον διὰ συνθήκης· διὰ τοῦτο καὶ ἡ τοῦ κυρίου ἐξουσία δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐκταθῆ πλέον, εἰ μὴ ἐφ' ὅσον εἶναι προσδιορισμένου ἢ διὰ γνωσμένης συνθήκης, ἢ δι' εὐλόγως ὑποτιθεμένης. Διὰ τοῦτο οὔτε ὁ κύριος ἔχει κατὰ τοῦ ὑπηρετοῦ ἀπῆλυτον προσταγῆς.

δίκαιον, οὔτε εὐπηρετίας ἀπόλυτον ὑπακοῆς καθήκου· καὶ ἐπομένως δούλοι καὶ ἀνδράποδα εἶναι τόσον ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, ὥστε ἡ πόλις δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπομένῃ τὰς τοιαύτας σχέσεις, πολὺ πλέον νὰ τὰς προστατεύῃ.

ΣΚΑ'. Ἡ δουλεία ἦτο μὲν ὑποφερτὴ εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἔθνη, καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ νεώτερα, καὶ μάλιστα κ' ἐκεῖνα καὶ ταῦτα πολιτισμένα· ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι εἶναι φύσει δίκαια καὶ εὐλόγος· ἐπειδὴ μάλιστα ἀφανίζει κατὰ πάντα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς διὰ πολλῶν εἰδείξαμεν (Κς', ΚΘ', Ν', ΝΓ', ΝΘ', ΞΔ', ΟΛ' Σημ. Ρ'. γ', ΡΚ', ΡΛς', ΡΨΔ'). διὰ τοῦτο δίκαιον ἔχουσι τὰ ἔθνη νὰ θεσπίσωσι θετικῆς τὴν ἀκύρωσιν τῆς δουλείας, εἰ μὴ θέλουν νὰ λέγουν, ὅτι εἶναι φωτισμένων χρόνων ἔθνη. Ὅτι δὲ ὑπῆρξεν ἱστορικῶς, δὲν ἔμπορεῖ νὰ παραληφθῇ ὡς ἀξίωμα φιλοσοφικῆς ἀποδείξεως, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαὶ πρέπει νὰ ἐκπηγάζωσιν ἀπὸ τοῦ Λόγου, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰς τῶν διαφόρων ἐθνῶν καταχρήσεις.

ΣΚΒ'. Τὰ δὲ ἀνδράποδα, ἦγουν οἱ ἀργυρώνητοι, εἶναι μὲν καὶ αὐτὰ δούλοι, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀσυγχρόρητος εὐλόγως ἡ χρῆσις των· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑποφέρονται ἀκόμη τὴν σήμερον εἰς πολλὰς πύλεις· διὰ τοῦτο οἱ νόμοι μὲ φρόνησιν καὶ ἐπιείκειαν μεγάλην ἐπεριώρισαν ὅπως οὖν τὴν σκληρότητα τῆς ἀπολύτου δεσποτείας. Τὰ δὲ ὅρια συνήθως εἶναι τὰ ἑφεξῆς. α') Νὰ μὴ ἔχη ὁ κύριος εἰς τὸ ἀνδράποδον ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου· β') αἱ ὑποουργίαι τοῦ ἀνδραπόδου νὰ εἶναι θετικῶς προσδιορισμέναι· γ') νὰ ἔχη ἐξουσίαν τὸ ἀνδράποδον νὰ ἐγκαλῇ τὸν κύριόν του εἰς τὴν δικαιοσύνην, ὅταν ἀπαιτῇ ἀπ' αὐτὸ πράγματα ὑπὲρ τὴν δύναμίν του. Ἀλλὰ μένει πάντοτε καὶ τοῦ ἀνδραπόδου ἡ χρῆσις λογικῶς ἀπηγορευμένη, πολὺ πλέον ἢ τῶν τέκνων του ὡς ἀνδραπόδων χρεῖσις.

ΣΚΤ'. Ἡ μόνη εὐλόγος χρῆσις τῶν δυνάμεων ἄλλου ἀν-

που είναι ἡ διὰ συνθήκης τοῦ κυρίου πρὸς τὸν ὑπηρέτην σχέσις. Εἶναι δὲ διάφορα εἶδη καὶ βαθμοὶ ὑπηρεσίας ἐπιστηριζόμενοι εἰς εὐλόγους συνθήκας. Εἰς ἄτοπα δὲ καὶ ἄδικα πράγματα δὲν ἔχει καθήκον νὰ ὑπηρετῇ ὁ θεράπων τοῦ κυρίου του. Ἐὰν λοιπὸν τὸν προτῆξῃ ὁ κύριος νὰ κλέψῃ, ἢ νὰ προσβῆσθῃ, ἢ νὰ φουεῦσθῃ, δὲν ἔχει χρέος νὰ ὑπακούσῃ ὁ θεράπων. Ἐὰν δὲ σύμφωνήσῃ νὰ κάμῃ διωριμένην ὑπηρεσίαν, δὲν ἔχει χρέος νὰ κάμῃ καὶ ἄλλην. Δὲν ἔχει ἐξουσίαν ὁ κύριος νὰ παρασείδῃ εἰς ἄλλον κύριον τὸν ὑπηρέτην του χωρὶς αὐτὸς νὰ θέλῃ· διότι μόνον πράγματα, ὄχι πρόσωπα, μεταβαίνουν ἀπὸ χεῖρα εἰς χεῖρα κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου των.

ΣΚΔ. Ἐὰν δὲν προσδιορισθῇ ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας, ἔχει δίκαιον καὶ ὁ ὑπηρέτης ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦ κυρίου του, ὅταν θέλῃ· καὶ ὁ κύριος ν' ἀποβάλλῃ τὸν ὑπηρέτην, ὅταν θέλῃ· τὸ δίκαιον ὅμως ἀπαιτεῖ νὰ προαναγγέλλεται ἢ ἀπόφασις τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλου πρότερον ἡμεριῶν. Γενικῶς δὲ νὰ εἰπώμεν, αἱ μεταξὺ κυρίων καὶ ὑπηρέτων συνθήκαι ἐπικυρόνονται πλέον μετὰ τὴν ἀγαθὴν θέλησιν, παρὰ μὲ τὸ καθήκον τῆς ἀνάγκης. Διὰ τοῦτο ἐπιείκεια καὶ πραότης τοῦ κυρίου ἀφ' ἑνὸς μέρους, καὶ ἀπ' ἄλλου ἡ προθυμία καὶ πίστις τοῦ ὑπηρέτου ἀποτελοῦσι τὴν σχέσιν ταύτην βεβαίαν καὶ μόνιμον.

ΣΚΕ. Εἶναι καιρὸς τώρα νὰ ἐξηγήσωμεν τί εἶναι οἰκογένεια ἢ, ὡς λέγουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι, φαμίλια. Οἰκογένεια καὶ οἰκιακὴ κοινωνία, θεωρουμένη ἐντελῶς εἶναι κοινωνία συζύγων, ἢ γονέων καὶ τέκνων, ἢ καὶ τούτων ἑμοῦ καὶ ὑπηρέτων. Οἱ σύζυγοι, καθὸ ἠθικὸν πρόσωπον, εἶναι κεφαλὴ τῆς οἰκίας· καὶ ἐνομάζονται ὁ μὲν οἰκοδεσπότης ἢ κοινότερον οἰκοκύριος· ἡ δὲ, οἰκοδέσποινα, ἢ οἰκοκυρία. Σκοπὸς δὲ ταύτης τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ ἀρίστη τοῦ οἴκου διοίκησις, ἀπὸ τῆν ὁποῖαν κρέματα ἢ εὐτυχία ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ διατάσῃ καὶ νὰ μεταχειρίζεται πᾶν μέσον χρήσιμον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐδῶ ἐνυπάρχει τὸ καθολικὸν τοῦ οἴκου δίκαιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια ὀνομάζεται οἰκιακὴ ἡ κυβερνήσις. Ἡ πέλις εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ σέβεται τοῦτο τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ νὰ προσέχῃ νὰ μὴ γίνωνται καταχρήσεις πρὸς βλάβην τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἢ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως.

Σημείωσις. Αἱ εἰς τὴν πείραν ὀπαντώμεναι οἰκογένειαι δὲν συνίστανται πάντοτε ἀπὸ τὰς τρεῖς σχέσεις, τὰς ὁποίας εἶπαμεν ἀνωτέρω. Ἐμποροῦν νὰ λείπουν τὰ τέκνα· ἔμπορεῖ ὁ ὑπὲρτης, ἔμπορεῖ καὶ αὐτὸς ὁ οἰκοδεσπότης, ἢ ἡ οἰκοδέσποσα νὰ λείπῃ. Ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ οἱ δύο, ἔχουν ἴσον τὸ δίκαιον νὰ κυβερνώσῃ τὸν οἶκον εἰς τὰ κυριώτερα πράγματα, μὲ ὅλον ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης, ὡς θεμελιωτῆς καὶ διατηρητῆς τῆς οἰκογενείας, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑψηλοτέραν τιμὴν, καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ν' ἀποφασίζῃ καὶ νὰ ἀνακρίνῃ τὰ μεγάλα καὶ ἀμφίβολα πράγματα· οἱ λοιποὶ τῆς οἰκογενείας ὀνομάζονται οἰκέται, καὶ ἔχουν ἄνευ σχέσιν πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, ἐπειδὴ πρέπει ν' ἀκολουθοῦν τὴν τούτου θέλησιν, ὡς ἀνώτατον κανόνα τοῦ οἰκιακοῦ των πολιτεύματος. Τὸ αὐτὸ δὲ κράτει καὶ περὶ τοιούτων οἰκετῶν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι ὑπὲρτης, ἢ γοῦν εἶναι συγγενεῖς ἢ φίλοι, οἵ τινες συζῶσι μὲ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ἐπομένως καὶ περὶ τῶν ἐνηλίκων τέκνων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπεχωρίσθησαν ἀκόμη ἀπὸ τῆς οἰκογενείας, καὶ περὶ τῶν γονέων τοῦ οἰκοδεσπότης ἢ τῆς οἰκοδεσποίνης, εἰς τρέφονται ἀπὸ τὰ τέκνα των· ἢ αὐστηρέτης ὅμως τοῦ δικαίου εἰς τοιούτους οἰκέτας εἶναι ἡμερωμένη καὶ πολλὰ μετριάσμένη διὰ ἡθικῶν αἰτίων, λέγω τιμῆς, ἀγάπης, εὐγνωμοσύνης. Τὸ δίκαιον τοῦ οἴκου περιλαμβάνει γενικώτερον πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ οἰκοδεσπότης εἰς ὅλα ὁμοῦ τὰ πράγματα τῆς οἰκίας· μερικώτερον ὅμως σημαίνει τὴν ἐξουσίαν τοῦ οἰκοδεσπότης νὰ δίδῃ εἴσοδον εἰς ὄν τινα θελήσῃ καὶ νὰ κλείῃ τὴν θύραν τοῦ οἴκου του εἰς ἄλλον κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του· διότι ὁ οἶκος εἶναι ἱερὸν κτῆμα, τὸ ὅποιον δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς ξένος νὰ βεβηλώσῃ μεβραϊαν εἴσοδον. Καὶ ἡ πέλις αὕτη πρέπει νὰ ἀναλαμβάνῃ μεγάλην φροντίδα ὥστε νὰ μὴ πατηθῇ ποτὲ τὸ ἱερὸν κτῆμα ταῦτο, καὶ ἐπομένως περιορισθῇ τὸ τοῦ οἴκου δίκαιον. Ἀλλ' ὅμως ἡ πέλις ἔχει τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς ὑψηλοτέρας τῆς σκοπῶν, καὶ τὴν εἰς ὅλους ἐκτεινομένην ἐνέργειάν της νὰ ἐπισκοπῇ τὰς οἰκιακὰς ἐνεργείας, καὶ εἰς μαρτυροίμενα ἐγκλήματα, ἢ πιθανωτάτας ὑποψίας νὰ βάλῃ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἰς τὰ ἔρια τῆς

144 ΠΕΡΙ ΚΥΡ. ΚΑΙ ΘΕΡΑΠ. ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΥ.

τάξεως καὶ τοῦ δικαίου, νὰ ζητῆ πάντοτε τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν οἶκον, καὶ νὰ καμνῆ μέχρι τῶν ἐνδοτάτω ὅλας τὰς αἰσθησάς ἐξετάσεις, τὰς ὁποίας ἐπατεῖ ἡ ὑπὸ τῆς ἀσφαλείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας.

ΣΚς.

Η ἱερά ἐκκλησία, καθὸ νοητὴ κοινωνία ἔσται τῶν πιστῶν, δὲν ἐμπορεῖ νὰ κριθῆ δικανικῶς μὲ ἀρχὰς τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου· διότι ἡ βασιλεία τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, καὶ τὰ μέλη ταύτης εἶναι συνδεδεμένα καὶ διατεταγμένα ἀπὸ τοῦ ὑπέρτατου βασιλέα ἀκαταλήπτως καὶ ἀνερευνητῶς. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τύποι ταύτης καὶ τὰ ἀπεικονίσματα εἶναι σωματικὰ καὶ αἰσθητὰ, καὶ οἱ ἱεροὶ λειτουργοὶ τῆς εἶναι ἀνθρωποὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἡνωμένοι μὲ θεϊκοὺς δεσμούς πρὸς διακονίαν τοῦ ὑπερφυσταίου βήματος· καὶ, καθὸ τοιοῦτοι, ἔχουσι σχέσεις καὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς τὴν πόλιν· διὰ τοῦτο ὄχι μόνον δὲν εἶναι περιττὸν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιότατον νὰ ἐκθέσωμεν ὡς ἐπιφράγμα πάντων τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων τὰ δίκαια τῆς ὑπερφυστοῦς ταύτης κοινωνίας.

ΣΚζ. Ἡ ἐκκλησία διαιρεῖται εἰς ἄορατον καὶ ὄρατην· καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι μία, καθολικὴ, ὑπερέρα πάσης ἀνθρωπίνης κρίσεως, ὡς ἐπισημαζομένη εἰς τὰς βάσεις τῆς θείας ἀποκαλύψεως· ὄρατὴ δὲ εἶναι, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσι μερικαὶ κοινότητες ἀνθρώπων δεδεδεμένων διὰ τοῦ Θεοῦ θελήματος, καὶ ὑπηρετούντων δογματικῶς καὶ ἠθικῶς τὸν ἐπουράνιον

Βασιλέα · ἡ ὄρατὴ ἐκκλησιὰ διοικεῖται κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς ἀοράτου, μ' ὅλον τοῦτο συνέχεται καὶ μὲ τὴν κοσμικὴν πολιτείαν καὶ πρέπει νὰ φυλάττη κατὰ κανόνας τινὰς τὰς πρὸς ἐκείνην σχέσεις της.

ΣΚΙΙ'. Ἐπειδὴ ἡ ταυτότης τῶν φρονημάτων συνδέει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἀποδεικνύει πνευματικούς ἀδελφούς, οἵτινες ὅλοι μὲ ὁμόνοιαν καὶ ἁρεσυχίαν παριστάουσι ἐξωτερικῶς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν πληροφορίαν διὰ τῶν λατρειῶν τοῦ ὑψίστου, καὶ τῶν ἄλλων δογματικῶν ὁμολογιῶν · ἐκ τούτου συνίσταται ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, τῆς ὁποίας ἄμεσος σκοπὸς εἶναι ν' ἀναγγέλλωσι δημοσίως τὰ δογματικὰ καὶ ἠθικά τῶν φρονήματα, καὶ νὰ ὑπηρετῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἐπουράνιον βασιλέα, πρὸς τὸν ὁποῖον σπεύδουσι νὰ σέκωθωσιν καὶ νὰ μεταβῶσι μετὰ τὴν λήξιν τοῦ προσκαιροῦ τούτου βίου. Προϋποτίθεται δὲ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας δεικνύουσι τὰ δίκαια καὶ καθήκοντά των πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ τῆς ὑπερφυοῦς ταύτης οἰκογενείας.

ΣΚΘ'. Τὰ δίκαια καὶ καθήκοντα ταῦτα στρέφονται κυρίως εἰς τὴν ὄρατὴν ἐκκλησίαν (ΣΚΖ'), εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀναγκαῖος τόπος χωριστὸς εἰκονίζων τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ διάφοροὶ λειτουργοὶ καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ τόπου τούτου, καὶ διδάσκαλοι δὲ καὶ κατηχηταὶ τῶν μελιῶν τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες πρέπει νὰ ἀποτελοῦν πνευματικόν τι σύνταγμα, ἄρμόδιον εἰς τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς πνευματικῆς κοινωνίας (ΣΚΙΙ').

ΣΛ'. Ἐπειδὴ διὰ τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθεροφροσύνης (ΞΖ') δὲν ἐμπορεῖ νὰ εἶναι γνωστὸν πῶς φρονεῖ καθεὶς εἰς ταύτην τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν · διότι μόνος ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐξετάζει καὶ γνωρίζει τὰ εἰς τὴν καρδίαν καθενὸς ἐνυπάρχοντα ·

διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ συνθήκη τῆς ἐκκλησίας τὴν ὁμολογίαν τῶν δόγματων, καὶ τὴν καθενὸς ὑποχρέωσιν εἰς τὰ ἐξωτερικά του καθήκοντα. Ἰατά ταύτην τὴν διὰ στόματος ὁμολογίαν καὶ ὑποχρέωσιν χρεωστεῖ καθείς νὰ φυλάττῃ ἀπαρασάλευτα ὄχι μόνον ὅσα ἀντιστοιχοῦν μὲ τὸ δογματικὸν μέρος τῶν φρονημάτων, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ὅσα παρελήφθησαν ὡς σημεῖα τῆς πίστεως χωρὶς καμμίαν ἐξαίρεσιν· διότι κατ' ἄλλον τρόπον διαστρέφει τὴν πνευματικὴν συνθήκην· καὶ γίνεται ἄδικος παροβιαιῶν αἰώνια δίκαια, καὶ ἀπολαμβάνων δίκαιως καὶ ποινὰς αἰώνιους.

ΣΔΔ'. Ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, τὰ μὲν ἔχουσιν ἔργων τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ λειτουργίαν, τὰ δὲ ὁδηγούμενα ὑπ' ἐκείνων γίνονται μέτοχα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δωρεῶν· κ' ἐκεῖνα μὲν ὀνομάζονται πνευματικοὶ καὶ κληρικοὶ (ὡς ἐκλεγόμενοι μὲ κληρῶν)· ταῦτα δὲ, λαϊκοὶ· κ' ἐκεῖνοι μὲν εἶναι διδάκταλοι, ἱερεῖς, καὶ προσετιῶτες τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀφιερῶσαντες τὴν ζωὴν τῶν ὅλων εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπαρνηθέντες διὰ τοῦτο τὰ ἀγαθὰ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· οὗτοι δὲ, ὑποτελεῖς καὶ ὑποκείμενοι ὡς ζῶντες κοσμικῶς, διὰ τὸ ὅποιον ὀνομάζονται καὶ κοσμικοὶ, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς τῶν ἀφιερῶντων εἰς οἰκιακὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις.

ΣΔΒ'. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κληρικοὶ κρατοῦσι δημόσιον αὐθεντίαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, διὰ νὰ διοικῶσι τὰς κοινὰς αὐτῆς ὑποθέσεις· διὰ τοῦτο εἶναι ἐνταυτῷ καὶ ἡγεμόνες ἢ διοικηταὶ τῆς ἐκκλησίας· ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἰδέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὅποια ὀνομάζεται Ἱεραρχία πρὸς διάκρισιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας. Διὰ τοῦτο ἀναλόγως μὲ τὴν πολιτικὴν ἡγεμονίαν ἐμπορεῖ νὰ εἶναι κατὰ μὲν τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν τῆς ἐξουσίας ἡ μόνον

χία ἢ πολυαρχία • κατὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐξουσίας, ἢ ἀπόλυτος ἢ σύγκρατος (ΡΝΔ').

ΣΛΓ'. Παραδείγματα μοναρχίας μὲν ἀπολύτου ἔχομεν τὴν τῶν δυτικῶν χριστιανῶν παπικὴν ἐξουσίαν • πολυαρχίας δὲ, τὴν τῶν Ῥώσων σύνοδον, μ' ὅλον ὅτι καὶ αὕτη ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ σύγκρατος, ὡς ὑποτασσομένη εἰς τὴν τοῦ Λύτοκράτορος συνετήν διαίτησιν. Συγκράτου δὲ μοναρχίας, τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν διατύπωσιν. Εἰς τὴν πρώτην ἐν μόνον πρόσωπον φυσικὸν παριστάνει καὶ ἐκτελεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν • εἰς τὴν δευτέραν, οἱ ἐκλεκτότεροι ἱεράρχαι ἀποφασίζουσι συνοδικῶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα • εἰς δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς μεγάλην ἐκκλησίαν, παριστάνει μὲν τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν ὁ Πατριάρχης, τὴν ἐκτελεῖ δὲ μετὰ γνώμην, καὶ συγκάθεσιν τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, οἳ τινὲς ὀνομάζονται καὶ Γέροντες κατ' ἐξοχίην. Ὅτι δὲ ἡ ἐξουσία αὕτη εἶναι ἢ εὐλογωτέρα, δὲν χρειάζεται ἐξήγησιν (ΡΝΔ').

ΣΛΔ'. Πολλὰ ὄραται ἐκκλησίαι εἶναι συνδεδεμέναι μετ' ἀλλήλων δι' ὑποτιθεμένων εὐλόγως συνθηκῶν ἀναφέρονται εἰς κοινόν τινα τόπον τὰς ἰδιαιτέρας τῶν ὑποθέσεις, ὅσαι χρειάζονται νὰ ἐξετασθῶσιν ἐκκλησιαστικῶς, ἢ ζητοῦσθαι νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας αἰτήματα τινὰ ἀποβλέποντα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδιαιτέρας ὄρατῆς ἐκκλησίας. Ὁ παριστάνων τὸ πρόσωπον ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσαι εἶναι οὕτω συνδεδεμέναι, ὀνομάζεται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν Πατριάρχης • οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ἰδιαιτέρων ἐκκλησιῶν προεστώτες, Μητροπολίται, Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι • καθεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἱεράρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν του • καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι ὅλοι ἰσότημοι • πρὸς ἀλλήλους ὁμῶς ἔχουσι δίκαια καὶ καθήκοντα • ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς συνόδου ἔχουσι τὸ δίκαιον νὰ λαμβάνουσι ἀπὸ τοῦς ἄλλοις ἱεράρχαις δωρισμένον ποσὸν χρημάτων, τὰ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς δια-

τροφήν τῶν κληρικῶν καὶ πρὸς ἄλλας χρείας· οἱ δὲ ἱεράρχαι, νὰ λαμβάνωσι ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς μέρος δίκαιον καὶ εὐλογου χρημάτων εἰς τὸ νὰ πληρῶσι τὰ ἀπαιτούμενα ἀπὸ τὴν συνόδον, καὶ νὰ διατρέφονται καὶ αὐτοὶ· ἀλλ' ἕλα ταῦτα ἐννοοῦνται δίκαια καὶ καθήκοντα, ἐὰν δὲν τοὺς τὰ προμηθεύῃ ἢ διοικήσις· εἰ δὲ φροντίζει περὶ αὐτῶν, εἶναι ἀνοίκειον τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀξίως νὰ ἀργυρολογῶσι.

ΣΛΕ'. Τὸ κυριώτερον δίκαιον τῆς Συνόδου εἶναι νὰ ἐξετάξῃ τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν ἰδιαιτέρων ἐκκλησιῶν, ἐὰν ἐκτελῶσι τακτικῶς καὶ κανονικῶς τὴν θεϊάν ὑπουργίαν, καὶ ἐὰν διανέμωσι ἄψυχον τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εἰς τὰ πνευματικὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας. Ἐὰν ἀμελῶσι τὸ ἱερόν των καθήκον, ἔχει ἐξουσίαν ὁ Πατριάρχης νὰ τοὺς προστάξῃ, καὶ ἐὰν δὲν ὑποτάσσονται, νὰ τοὺς καθαιρῇ ἀπὸ τὴν ἱεράν ἐξουσίαν.

ΤΑΣ'. Ἐὰν μέλη τινα τῆς ἐκκλησίας δὲν φυλάττωσι τὰ δόγματα καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ἐκκλησίας (ΣΛ'), ἢ δὲν θέλουν νὰ ὑταχθῶσι εἰς τὴν ἱεραρχίαν (ΣΛΒ'), ἔχει μὲν ἡ ἐκκλησία τὸ δίκαιον νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ, ἢ νὰ τοὺς ἀφορίσῃ, δὲν ἔχει ὁμοίως κινῆν δίκαιον νὰ τοὺς καθυποβάλῃ εἰς ἄλλας ποινάς. Ἐὰν δὲ ὁ ἀφοριζόμενος εἶναι κληρικός, καὶ ἀπολαμβάνῃ προσόδους τινας ἐκ τοῦ ἀξιωματόστου, ἔχει δίκαιον ἡ ἐκκλησία νὰ τοῦ τὰς ἀποστερήσῃ. Ἐὰν δὲ ὁ ἀφορισμένος μετανοήσας ὑποστρέψῃ εἰς τὸν κόλπον τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἐκκλησία ἔχει δίκαιον νὰ λάβῃ ἀπ' αὐτὸν ὡς ἱκανοποίησιν εὐλογου τινα ποσότητα ἀργυρίου, ἢ ἄλλην ὑπουργίαν, ἐὰν εἶναι πτωχὸς ὁ ὑποστρέφων.

ΣΛΖ'. Ἐὰν δὲ ἀδικηθῇ πολιτικῶς ἡ ἐκκλησία, ἢ γουὺ περιῦβρισθῇ κινεῖς ἀπὸ τοὺς προεστώτας της, ἢ κλεφθῇ τὸ ἱερόν· πρέπει νὰ ἀναφέρῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν πόλιν, ἣτις πρέπει νὰ τιμωρῇ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτήματα κατὰ λόγον συνθέτοι

ἐκ τοῦ ἀδικηθέντος προσώπου, καὶ τοῦ ἱεροῦ χαρακτήρος, τὸν ὁποῖον ἐπιφέρει. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐκκλησία δὲν ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ἐξετάζη πολιτικὰ πράγματα, παρεκτὸς τῶν ἕσα ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν οἰκιακὰ καὶ γαμικὰ, τὰ ὅποια διατάσσει ὠφελιμώτερα ἢ πνευματικὴ ἐξουσία παρὰ ἡ πολιτικὴ (ΣΘ'. Σημ.).

ΣΛΗ'. Τὰ ἱερά λεγόμενα κριτήρια, καὶ τὰ τῶν αἵρέσεων εἶναι ἀνοίκεια εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας· διότι ἡ πίστις στηρίζεται εἰς τὴν θέλησιν, ἣτις εἶναι ἐλευθέραι· οἱ ἀποστάται τῆς ἐκκλησίας, εἰάν δὲν καταπεισθῶσι μὲ λόγους πρᾶότητος καὶ ἀληθείας, εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ὑπάγωσι, καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς » μὴ καὶ ὑμεῖς ἐθέλετε ὑπάγειν; « Λόγον λοιπὸν ἐμπορεῖ νὰ μεταχειρίζεται πάντοτε ἡ ἐκκλησία πρὸς διόρθωσιν τῶν παρεκτρεπομένων· ἔχει δὲ ποτὲ δεσμὰ καὶ φυλακὰς, τὰ ὅποια εἶναι βάσανοι καὶ τιμωραὶ τῶν πολιτικῶν ἀμαρτημάτων· καὶ μέσα βιαστικὰ τοῦ σώματος, καὶ ὄχι πληροφορητικὰ τῆς συνειδήσεως.

ΣΛΘ'. Οἱ ἱεράρχαι πρέπει νὰ εἶναι ἄλλοι ἀτομικῶς παρὰ τοὺς πολιτικοὺς ἡγεμόνας· ἡγούν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον δὲν εἶναι εὐλόγον νὰ ἔχη καὶ τὴν πολιτικὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν. Καθὼς εἶναι διάφορος ἡ ζωὴ αὕτη ἀπὸ τὴν μέλλουσαν, οὕτω πρέπει νὰ εἶναι διάφοροι οἱ ὀδηγοῦντες εἰς ταύτην ἀπὸ τοὺς ὀδηγοῦντας εἰς ἐκείνην. Παρεκτὸς τούτου, ὁ ἄνθρωπος ὅσον πλειοτέραν ἐξουσίαν ἔχει καθ' ὑπόθεσιν, τόσον πλειοτέραν θέλει νὰ ἔχη καὶ κατὰ θέσιν. Ἐάν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν θηρσύουσι πολλοὶ, πολλοὶ δὲ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν προσωπιχᾶς των ὠφελείας· πόσον δὲν θέλουν ζητεῖν ἐξουσίαν συμπεριλαμβάνουσαν καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια! Τὸ ὀρθὸν λοιπὸν εἶναι νὰ ἀποδίδῶνται τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ

Θεοῦ τῷ Θεῷ, ἤγουν νὰ εἶναι χωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων αἱ οὐὼ αὐται ἡγεμονίαι.

ΣΜ'. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἔχει δίκαιον νὰ ἐφορεύῃ καὶ νὰ προστατεύῃ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία (ὄρατῶς ἐκλαμβανομένη) ὑπόκειται εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· ἡ δὲ ἀόρατος εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἐξουσίας, καθὸ ὑπερκίσμιος· ταύτην πρέπει νὰ σέβονται καὶ νὰ τιμῶσι καὶ ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς, δείχνοντες ἐν ταυτῷ σέβας καὶ τιμὴν εἰς τὰ ὑποκείμενα, τὰ ὅποια μὲν παριστάνουσι τὸ θέλημα τῆς αἰωνίου καὶ ἀσαλεύτου ἐκείνης ἐκκλησίας, καὶ ἐπομένως τιμῶντες καὶ τὴν ὄρατὴν ἐκκλησίαν· ὅσας διαταγὰς καὶ φροντίδας κόμνει ἡ πολιτεία περὶ τῆς ἐκκλησίας, δὲν τὰς κάμνει εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἀόρατον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ φυσικὰ πρόσωπα τῶν λειτουργῶν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας συναπαρτίζεται τὸ αἰσθητὸν καὶ φαινόμενον σχήματις. Τὴν δὲ ἀόρατον οὔτε νὰ διατάξωσιν οὔτε νὰ φροντίσωσι δύνανται, ὡς μὴ περιεχομένην ἐντὸς τοῦ αἰσθητοῦ τούτου κόσμου. » Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου « εἶπεν ἡ κεφαλὴ τῆς ἀόρατου ἐκκλησίας.

ΣΜΑ'. Ἐὰν καὶ δύναται νὰ ἐφορεύῃ καὶ νὰ προστατεύῃ τὴν ὄρατὴν ἐκκλησίαν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία· δὲν δύναται ὁμῶς νὰ τὴν προσταξῇ· διὰ τοῦτο ἐκλογαὶ Ἀρχιερέων, Ἱερέων, καὶ ἄλλων λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας γίνονται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν· σιωπῶ, ὡς μὴ ἔχου χρεῖαν ῥήσεως, ὅτι δὲν δύνανται ποτὲ νὰ μεταρρυθμίσωσι δόγματα, ἤγουν τὰ νοητὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας· ἡ ἐφορία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐμπορεῖ νὰ γίνεσθαι μόνον εἰς τὸ νὰ εὐκολύνωνται αἱ ἱεραὶ πράξεις τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὄχι εἰς ἄλλο τι πλειότερον.

ΣΜΒ'. Διὰ τῆς εἰρημένης ἐφορίας (ΣΜ'.) ἔχει ὁ ἡγέ-

μὲν τὸ δίκαιον νὰ ἐξετάζη καὶ νὰ κρίνη, εἰάν θρησκευτικὴ τις ἐταιρεία ἐμπορῇ νὰ συμβιβάζεται ἢ μὴ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως· καὶ εἰ μὲν δὲν συμβιβάζεται, νὰ ἐμποδίζη τοὺς πολίτας ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς αὐτὴν μὲ ποινὴν τοῦ νὰ χάνωσι τὸ τοῦ πολίτου δίκαιον, ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ ἐκδιώκῃ ὅλην τὴν θρησκείαν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς πόλεως· εἰ δὲ συμβιβάζεται, πρέπει νὰ τὴν ὑπομένῃ, καὶ εἰάν παρεκτρέπεται κατ' ὑπερβολὴν ἀπὸ τὰς τῆς πόλεως θεωρίας περὶ θρησκείας, καὶ εἰάν φαίνονται ἄλογα καὶ ἄτοπα τὰ δόγματα καὶ τὰ ἔθιμά της· διὰ τοῦτο δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὰ μέλη της τὸ δίκαιον τοῦ πολίτου, εἰάν ἔχωσιν εἰς αὐτὸ βάσιμα διακαιώματα (PKS').

Σημείωσις. Ἡ Ἑβραϊκὴ φέρ' εἰπεῖν, θρησκεία δὲν συμβιβάζεται μὲ κἀμμίαν πολιτείαν, ἐπειδὴ οὔτε ὄπλα θέλουσιν οἱ Ἑβραῖοι νὰ φέρωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πολιτείας, οὔτε νὰ σπείρωσι καὶ νὰ γεωργῶσι τὴν γῆν καθὼς οἱ ἄλλοι πολῖται. Τοιοῦτοι λοιπὸν πολῖται, ὅτι ἀντιφέρονται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως (PKΓ'), εἶναι φανερώτατον· καὶ αἱ χριστιανικαὶ διοικήσεις ἢ πρέπει νὰ καταστήσωσιν ὅπως οὖν τὰ ἔθιμά των ἀνθρώπινα, ἢ νὰ μὴ συγχωρήσωσιν εἰς κἀνέναν τὸ δίκαιον τοῦ πολίτου· αἱ δὲ ἄλλαι καταδρομαὶ κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων δεικνύουσι μόνον τὴν ἀπανθρώπιαν τῶν διωκτῶν χωρὶς νὰ φανερόνωσι κἀνενὸς δικαίου ἐξουσίαν, οὔτε ἀνθρώπινου, οὔτε Θείου.

